

مؤلفه های تاثیر گذار بر ارتقای کیفیت فضای سبز شهری

(نمونه موردی پیاده روهای شهر یاسوج)

رضا قشقای،^۱ الهام منصوریان^{۲*}

۱- گروه معماری، واحد گچساران، دانشگاه آزاد اسلامی گچساران، گچساران، ایران

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

Elham.Mansourian1229@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۵

چکیده :

فضاهای سبز شهری شامل بخش های مختلفی و دارای تقسیم بندی می باشد که ما در این پژوهش پیاده روهای شهر یاسوج را مورد بررسی قرار می دهیم. هدف از این مقاله بررسی عوامل و مؤلفه های تاثیر گذار از جمله مؤلفه های زیبا شناسی، کالبدی، احساسی، عملکردی و همچنین مؤلفه های دیگر مانند بافت، فرم، شکل، رنگ و ... بر روی ارتقاء کیفیت فضای سبز شهری (پیاده روهای شهر یاسوج) می باشد. در این پژوهش با بررسی مؤلفه ها می خواهیم تاثیر آن ها را بر روی کیفیت پارک های شهری مورد مطالعه قرار دهیم. روش تحقیق در این پژوهش از نوع میدانی بوده است، پس از تجزیه و تحلیل آماری یافته ها که از طریق پرسشنامه تهیه شده و با استفاده از نرم افزار *SPSS* جمع آوری شده است. بر اساس یافته های تحقیق مؤلفه احساسی بیشترین تاثیر را در ارتقاء کیفیت فضای شهری مورد مطالعه به خود اختصاص داده است. بر اساس یافته ها، استفاده از ظرفیت طراحی فضای سبز در ایجاد فضایی منعطف و چند عملکردی در محدوده مورد مطالعه در جهت ارتقاء کیفیت آن اولویت اول را داراست.

واژه های کلیدی : کیفیت فضای سبز شهری، پیاده روها، مؤلفه ها، یاسوج

مقدمه

بوستانها و فضاهای سبز شهری، به عنوان بخشی از فضاهای مشاع شهری، علاوه بر تأثیرات زیست محیطی که از جمله مهمتری کارکردهای در نظرگرفت شده برای آنهاست، کارکردها و پیامدهای عمده دیگری نیز دارند. (جنادله ، ۱۳۹۵ ، ۶۷) با کمبود منابع اولیه و آلودگی محیط زیست، توجه مجامع مختلف علمی به بحث طبیعت معطوف گردیده است. به نحوی که حفظ محیط زیست و رسیدن به توسعه پایدار، امروزه از موضوعات بنیادین مجامع علمی جهان است. در این میان فضاهای سبز شهری به عنوان جز اصلی و لایفک شهرها نقش اساسی را دارا میباشد که کمبود آنها میتواند مشکلات جدی را در حیات شهرها به وجود آورد. کیفیت محیطی را میتوان یکی از مهمترین دغدغه های دانش طراحی شهری دانست. این امر به گونه ای است که بسیاری از نظریه پردازان ارتقای کیفیت محیط را مهمتری وظیفه فعالیت طراحی شهری میدانند. (پاکزاد ، ۱۳۸۵ ، ۷۷) در حال حاضر شواهد حاکی است که جهان را یک بحران زیست محیطی تهدید می کند. تغییر آب و هوا، از دست رفتن تنوع زیستی و تخریب لایه ازن همه ناشی از فعالیت های صنعتی ما در دو قرن اخیر است. کوشش های جهانی بر روی ایجاد محیط طبیعی و حفظ محیط زیست در اکوسیستم های بزرگ متمرکز شده که شهرها نیز یکی از این اکوسیستم های بزرگ هستند و باید به سمت ایجاد توسعه پایدار شهری سوق داده شوند. پایداری شهرها اساسا بر اجزای ساخته شده محیط شهری استوار است که توجه بیشتر به اجزای طبیعی و فضاهای سبز شهری را می طلبد. (رحیمی ساردو ، ۱۳۹۹ ، ص ۲۳۹) امروزه زندگی در شهرها با مشکلات زیادی از قبیل (آلودگی هوا، تراکم، عبور و مرور وسایل نقلیه و بیماری روحی و روانی) همراه است. تشدید آلودگی های محیطی باعث از بین رفتن فضاهای سبز درون شهری و تغییر کاربری این گونه اراضی شده است، به همین دلیل نیاز به فضای سبز و پیوند با طبیعت در زندگی انسان جایگاه مهمی دارد. (زیاری و همکاران ، ۱۳۹۰ : ۱۰۲)

پیاده روها و فضای سبز به دلیل حمایت از سیستم های اجتماعی شهر و فراهم کردن خدمات اکوسیستمی (کرین وکین زیگ، ۱۳۸۴، ص ۱۴۲) راه حل مناسبی برای حل مسائل زیست محیطی و تبدیل هر چه بیشتر محیط شهری به محیط قابل زیست برای شهروندان هستند. (نقی زاده ، ۱۳۸۴ ، ص ۲۹) بنابراین اهمیت فضای سبز شهری در حیات و پایداری آن و تأثیرات فیزیکی و طبیعی و اجتماعی آن در سیستم شهری انکار ناپذیر است، به همین علت وجود کاربری فضای سبز در شهرها، توزیع متناسب آن و همچنین سرانه اختصاص یافته به آن بر اساس نیاز جمعیتی یکی از مباحث اساسی در برنامه ریزی و مدیریت شهری تلقی می شود. (احمدی و همکاران ، ۱۳۹۲ ، ص ۲) فضای سبز بخشی از گستره فیزیکی شهر است که می تواند عملکردهای معینی داشته باشد. فضای سبز در برخی مواقع نقش تزئینی (زیباسازی سیمای شهری) و گاهی نقش تفریحی (تفرجگاهی) رابه خود پذیرفته است، ولی باتوسعه روزافزون مناطق شهری در دهه های اخیر و پیشی گرفتن شهرنشینی بر شهرسازی که با معضلات عدیده ای مانند افزایش بی رویه جمعیت، توسعه غیر هدفمند کالبدی

شهرها و افزایش آلودگی های زیست محیطی همراه بوده، این فضاهاى سبز شهری نقش مهمی در حفظ و تعادل محیط زیست شهری و تعدیل آلودگی هوا پیدا کرده اند. (محمدی، ۱۳۸۰، ص ۱۵) لذا مطالعه کیفیت منظر شهرها به ویژه در قسمتهای شهرها تأثیری دوچندان بر ایجاد این احساس دارد؛ چرا که منظر چیزی است که توسط حواس پنجگانه ما درک شده و با ذهن انسان درگیر می شود و امکان ادراک و خوانایی محیط را فراهم می آورد. (کریمی نمینی، نخعی، ۱۳۹۴)

بر این راستا، پژوهش حاضر قصد بر آن دارد که به بررسی عوامل تاثیر گذار بر ارتقای کیفی فضای سبز شهری (پیاده روها) بپردازد. لذا این پژوهش در پی پاسخ به سوالات از قرار زیر است :

۱-عوامل تاثیر گذار بر ارتقای کیفی چیست؟ ۲-عوامل تاثیر گذار بر فضای سبز چگونه می توانند بر ارتقاء کیفیت فضای سبز شهری (پیاده روها) ایفای نقش کنند؟ ۳-چه عواملی بیشترین تاثیر را بر ارتقای کیفیت فضای سبز شهری (پیاده روها) دارند؟

بر همین اساس با توجه به اهداف پژوهش، دو فرضیه مطرح شده که شامل زیر است :

فرضیه اول: به نظر میرسد عواملی چون امنیت و جذابیت بیشترین تاثیر را بر ارتقای فضای سبز شهری (پیاده روها) دارند.

فرضیه دوم: به نظر میرسد امکانات بهداشتی، ورزشی و امنیت در پارکهای شهری یاسوج از نظر شهروندان مناسب نیست.

مبانی نظری

۱-پیشینه تحقیق:

بررسی عوامل مؤثر بر رضایتمندی مراجعه کنندگان از کیفیت خدمات ارائه شده در پارک های شهر تبریز، به این نتیجه دست یافتند که، اختلاف معنی داری در میزان میانگین رضایتمندی افراد از ابعاد پنجگانگی کیفیت خدمات در پارک های مورد مطالعه وجود دارد که ناشی از متفاوت بودن نوع خدمات ارائه شده و انتظارات مراجعه کنندگان است. نیز از لحاظ میانگین رضایتمندی افراد، پارک های بانوان، شمس، ائل گلی مشروطه و منظریه به ترتیب در اولویت قرار داشت. همچنین نتایج برآورد مدل رگرسیون لگاریتمی نشان داد که، تعداد دفعات مراجعه به پارک در طول سال، سابقه ی استفاده از پارک، مسافرت به خارج از کشور، استفاده از پارک های شهرهای دیگر، سطح تحصیلات و درآمد خانواده ها تأثیر منفی بر میزان رضایت از زندگی و تأثیر مثبت معنی دار روی میانگین رضایت افراد از کیفیت خدمات ارائه شده دارد. (سرباز و همکاران، ۱۳۹۲)

نتایج حاصل از ارزیابی شاخصهای ۷ گانه کیفیت و مطلوبیت پارکها نشان داد اکثریت مردم پارکهای شهر را به لحاظ شاخصهای هفتگانه در وضعیت نامطلوب و کاملاً نامطلوب دانستند. از نظر مردم نمره بهداشت پارکها (۱،۵)، نمره جذابیت پارکها (۱،۶۵)، نمره امکانات رفاهی (۱،۷۴)، و نمره امکانات ورزشی (۱،۸۱) میباشد. نتایج حاصل از مدل ویکور استفاده شد پارک لاله، پارک شهرک امام، پارک محله مختارآباد و پارک کوه فجر دارای بالاترین و پارک محله زیارت، پارک حسین آباد، پارک محله عباس آباد دارای کمترین کیفیت و مطلوبیت میباشند. هم چنین در بررسی شاخصهای پارکها میتوان نتیجه گرفت که تقریباً تمامی پارکها از وضعیت مشابه برخوردارند و تفاوت فاحشی در آنها دیده نمیشود، و تنها در پارک لاله که به عنوان پارک مرکز شهر (مقیاس شهری) بحساب میآید شاخصها مطلوبیت و برتری نسبی نسبت به شاخصها در سایر پارکها دیگر دارد و پارک محله حسین آباد پایینترین کیفیت شاخصها را در بین پارکهای شهری دارا است. (یغفوری، پایداری و سنجری، ۱۳۹۴)

یافته های تحقیق نشان می دهد که مؤلفه احساسی بیشترین تأثیر را در ارتقا کیفیت فضای شهری مورد مطالعه به خود اختصاص داده است. بر اساس یافته ها، استفاده از ظرفیت طراحی فضای سبز در ایجاد فضایی منعطف و چند عملکردی در محدوده مورد مطالعه در جهت ارتقا کیفیت آن اولویت او را داراست. همچنین توجه به طراحی فضایی ک واجد کیفیات معنایی بوده و بتواند حس مکان را به مخاطب خود ارائه نماید از جمله احداث المان های مفهومی دارای بار معنایی با الهام گیری از فضای سبز، استفاده از عناصر سبز در جداره ها و کفسازی مسیر و ... اولویت بعدی در طراحی فضای سبز این محدوده است. (مصلی نژاد، مضطرزاده، ۱۳۹۷)

با توجه به رشد ناموزون شهرها و تخریب فضای سبز و زمین های حاصل خیز لازم است که قوانینی اتخاذ گردد که از قدرت اجرایی برخوردار باشد و هر گونه ساخت و ساز را مشروط بر اختصاص زمینی برای فضای سبز گرداند. در کشور ما با توجه به اقلیم آن و مخصوص مناطق کویری که از فضای سبز طبیعی محروم می باشند لازم است به فضای سبز اهمیتی ویژه دهند. با نگاهی گذرا در پیاده روهای توان به قدمت آن پی برد که بیشتر در چند دهه اخیر بوده است ولی با این وجود حد سرانه فضای سبز با رشد جمعیت کاهش یافته و جوابگوی این جمعیت انبوه نبوده است. در مرحله اول نیاز است که تمام نیروی کاری سازمان تخصص لازم را داشته باشند زمانی که طراحان غیور متخصص باشند از مردم ما انتظار نمی رود که در قبال فضای سبز شهر خود مسئول باشند عدم توجه به فرهنگ شهر مورد نظر باعث گردیده است در بعضی از شهرها فضای سبز پناهگاهی برای افراد ولگرد و معتادین گردد که این امر باعث گردیده محیط فضای سبز نا امن و غیر استفاده و رای مردم عادی کرده است عدم توجه به گونه ها بومی در طراحی و کاشت و جایگزین کردن گونه های غیر بومی و وارداتی باعث گردیده علاوه بر اینکه هزینه ها را چند برابر کرده درصد موفقیت طرح بسیار پایین و دوام چندانی نداشته باشد. (رحیمی ساردو، ۱۳۹۹، ص ۲۴۷)

نتایج حاصل از پرسشنامه نشان داد که ارزیابی اجتماعی فرد از محیط و رضایت وی از کیفیت محیط سبز، سبب افزایش تعاملات وی در فضای باز میگردد. در حقیقت پیوندهای فرد با مکان تاثیر مستقیم و مثبت در افزایش تعاملاتش در محیط خواهد داشت. علی رغم تاکید الگوی نظری به دلیل کاهش تمایل همسایگان به روابط اجتماعی، نقش فضای سبز بر پیوندهای اجتماعی تنزل یافته است. اما تعامل در فضای باز و بسته با هم متفاوتند. ساکنین مجتمع ها تمایل محدودی به ارتباط با همسایگان دارند اما محیط میتواند شرایط افزایش تعامل اجتماعی را فراهم کند. تعامل ساکنین با یکدیگر در افرادی که نسبت به مجتمع حس مالکیت داشته باشند، بیشتر است. (ضرغامپور بویراحمدی، قشقایی، ۱۴۰۰)

۲- ادبیات پژوهش :

امروزه با افزایش جمعیت و توسعه و گسترش شهرنشینی، تراکم بیش از حد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیط های انسان ساخت، نیازهای زیست محیطی، جسمی و روحی انسان را بیشتر بروز داده است. برای رفع این نیازها انسان شهرنشین اقدام به ایجاد باغ ها و فضاهای سبز مصنوعی در داخل شهرها کرده است. (سعیدنیا، ۱۳۸۳: ۲۶) فضاهای سبز شهری نه تنها به دلیل اهمیت تفریحیشان مورد توجه اند، بلکه به دلیل نقشی که در حفظ و تعادل محیط زیست شهری و تعدیل هوا و پرورش روحی و جسمی ساکنان شهر ایفا می کنند، همچنین باعث کاهش تراکم ساختمانی و پرورش روحی و جسمی شهروندان می شوند، ارزشمند هستند. (DunnetH002: 4)

در دهه های اخیر، در ایران نیز، افزایش سریع جمعیت و به ویژه جمعیت شهری یکی از مشکلات اساسی آن بوده است. این افزایش سریع جمعیت که اکثریت ناشی از مهاجرت های روستا-شهری بود، باعث تبدیل شهرهای کوچک و روستاها به شهرهای بزرگ و میانی شده است. لذا این مسأله به افزایش مشکلات و پیچیدگی ها در شهرها دامن زده است. از سوی دیگر روند توسعه شهری در دهه های اخیر نیز چنان بوده است که منجر به ایجاد ناهماهنگی در چگونگی استفاده از زمینهای شهری و به قولی عدم تعادل در پراکندگی تسهیلات و خدمات عمومی در سطح شهرها به خصوص در زمینه پارک های شهری شده است. بنابراین؛ برنامه ریزی اینگونه فضاهای شهری به منظور بهبود شرایط محیطی و پالایش هوا و همچنین برنامه ریزی فعالیت های مکمل، بایستی در مقیاس کلان مورد توجه قرار گیرد. شناخت دقیق عمل کرد فضاهای سبز به شهرساز امکان میدهد تا برنامه ریزی و طراحی آن را متناسب با نیازهای جامعه و همچنین استانداردها و معیارهای به دست آمده به انجام رساند. (لقایی، ۲، بی تا)

۲-۱- تعاریف فضای سبز شهری:

آن بخش از فضای سبز که در محدوده شهر طراحی و بنا شده، فضای سبز شهری نامیده می شود، یا بخشی از سیمای شهر که از انواع گیاهان تشکیل شده است. جامعترین تعریف: فضای سبز شهری بخشی از فضاهای باز شهری است که در عرصه های طبیعی یا مصنوعی آن تحت استقرار درختان، گل ها، چمن ها و سایر گیاهان است که بر اساس نظارت و مدیریت انسان با در نظر گرفتن ضوابط، قوانین و تخصص های مرتبط با آن برای بهبود شرایط زیستی، زیستگاهی و رفاهی شهروندان و مراکز جمعیتی غیر روستایی، حفظ، نگهداری یا بنا می شود. (رحیمی ساردو، ۱۳۹۹، ص ۲۳۹)

۲-۲- مفهوم واژه پارک :

اغلب آنچه از تفرجگاه های معمولی، تصور می شود این است که: تفرجگاه، منطقه ای است با درختزارهای پراکنده با فضای باز و کف پوش چمنی که به صورت مصنوعی یا طبیعی احداث و تنها به دستکاری و آرایش آن اکتفا شده است. این نوع فضا سازی در شهرها برای تفرج عامه، جا افتاده ترین شیوه برای احداث تفرجگاه ها به شمار می رود. امروزه در تعریف پارک جدا از سیمای فیزیکی آن، « تفرج » نقش اساسی دارد. (رحیمی ساردو، ۱۳۹۹، ص ۲۴۰)

۲-۳- انواع پارک ها و نوع فعالیت های مجاز آن :

پارک ها با حفظ مضمون خود بر حسب نوع استفاده، موقعیت یا ارزش، عناوین مختلفی پیدا کرده اند که بدون توجه به طبقه بندی آنها می توان تعدادی از آنها را نام برد. پارک عمومی، پارک شهر، پارک حومه، پارک ایالتی، پارک میان راه، پارک ملی، پارک ملی تاریخی، پارک ملی یادمان، پارک ملی نظامی، پارک ملی آثار تاریخی، پارک ملی حیات وحش، پارک نیمه ملی، پارک بین المللی، پارک جنگلی ملی، پارک طبیعی و ... (رحیمی ساردو، ۱۳۹۹، ص ۲۴۰)

پارک شهری به پارکی گفته میشود که دارای جنبه های تفریحی، تفرجی، فرهنگی و بالاخره زیست محیطی و سالم سازی محیط است و جنبه سرویس دهی به مناطق مختلف شهر را دارد به چهار گروه به شرح زیر تقسیم میشوند. (خان سفید، ۱۳۹۰: ۱۵)

جدول شماره ۱: انواع پارکها و نوع فعالیتهای مجاز در آن ها (مأخذ: (صالحی و همکاران، ۱۳۹۲ و اسلام دوست (۱۳۹۲))

نوع پارک	مساحت	شعاع عملکرد	فعالیت مجاز
همسایگی	کم تر از ۰.۵ هکتار	۲۰۰ متر مربع	زمین بازی کودکان، محلی برای نشستن و کنترل کودکان
محله ای	۱-۲ هکتار	۴۰۰-۶۰۰ متر مربع	گذران اوقات فراغت، قدم زدن، روزنامه خواندن و ...
ناحیه ای	۲-۴ هکتار	۸۰۰-۱۲۰۰ متر مربع	گذران اوقات فراغت، نشستن، قدم زدن، دویدن، دوچرخه سواری، اسکیت و ...
منطقه ای	۴-۶ هکتار	۱۵۰۰-۲۵۰۰ متر مربع	برگزاری مراسم و گردهمایی، دو، ورزشهای گروهی و ...
شهری و منطقه ای	بیش از ۱۰ هکتار	۲۵ تا ۳۰ دقیقه رانندگی	کلیه فعالیتهای در پارکهای دیگر را میتوان در خود جای دهد.

۲-۴-نیازمندی پارک های شهری :

در تقسیم بندی کلی از اجزای بخش غیر زنده پارکها میتوان مجموعه عناصر را به دو دسته تقسیم نمود :

دسته اول: تأسیسات ، که عبارتند از عناصر سازه‌های اصلی و برخی از تأسیسات رفاهی و تفریحی که عمدتاً غیر منقول است و در محدوده فضای سبز احداث میشوند: شامل نگهداری، سردر ورودی، موتور خانه، انبار، کتابخانه، فروشگاه های تجاری، خدماتی و فرهنگی می باشند. دسته دوم: تسهیلات ، عناصر منقولی که در محله ای مناسب از فضای سبز نصب می شوند و جا به جایی و یا تغییر آنها به راحتی امکان پذیر است. این عناصر در حکم مبلمان پارک های شهری هستند و تابلوها، چراغ های روشنایی، معابر، میز و نیمکت و را شامل میشوند . (پاریزی و تجمیلیان ، ۱۳۹۱ : ۱۵۹-۱۶۰) (جدول شماره ۲)

جدول شماره ۲: نیازمندی پارک های شهری (زیاری و همکاران ، ۱۳۹۰ : ۱۰۲)

نیازها	ملاحظات
مبلمان	نیمکت، زباله دان، تابلوهای راهنمایی، تابلوهای اعلانات، پایه های مخصوص روشنایی، دروازه های ورودی، خروجی، حصار، مکان پیک نیک، فضاهای خصوصی و خلوت، سایبان
ابنیه	کتابخانه، نمایشگاه، گالری، آمفی تاتر، آبنا، کیوسک های فروش مجلات
تأسیسات رفاهی	توالت، دستشویی، کافه تریا و رستوران، خدمات درمانی و کمک های اولیه، مکان پیک نیک، فضاهای خصوصی و خلوت، سایبان
تجهیزات رفاهی	موتورخانه (آب و برق)، انبار نگهداری وسایل، گلخانه نهالستان، محل تهیه کود و کمپوست، مکان استراحت مستخدمین پارک
وسایل بازی	این نوع وسایل تنوع زیادی داشته و متناسب با طبقات سنی (کودکان و نوجوانان) تغییر میکند و با توجه به فرهنگ و سن هر جامعه این نوع وسایل متفاوتند
زمین بازی	زمین بازی والیبال، بسکتبال، تنیس، بدمیتون، تنیس روی میز
نشانه های تجسمی	مجسمه های اساطیر، مشاهیر، بزرگان و شخصیتهای مورد علاقه جوامع، کتیبه ها، نقشهای برجسته، یاد بود احداث بوستان، سردرهای ویژه، ورودی های سبز طراحی شده با استفاده از هرس

۲-۵- فضای سبز و کیفیت زندگی :

بی تردید فضای سبز و پارکهای شهری را باید در زمره اساسی ترین عوامل پایداری حیات طبیعی و انسانی در شهرنشینی، امروز به شمار آورد . (اسمعیلی ، ۱۳۸۱، ص ۱۱) پارک های شهری به عنوان یکی از مهم ترین فضاهای عمومی - خدماتی شهر نقش زیادی در ارتقای شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی نواحی شهری دارند . (قربانی و تیموری، ۱۳۸۸، ص ۵۰) دانشمندان پی برده اند که فضای سبز میتواند به آرامش، جوان سازی و کاهش خشونت مردم کمک کند . گذشته از مزایای اجتماعی و فیزیولوژیکی، طبیعت و فضای سبز شهری می تواند مزایای اقتصادی را نیز، چه برای مدیران شهری و چه برای شهروندان فراهم سازد . به عنوان مثال، پالایش هوا که درختان انجام می دهند، می تواند منجر به کم شدن هزینه های کاهش آلودگی و میزان آن گردد . به علاوه، ارزشهای زیبایی شناختی، تاریخی و تفریحی پارکهای شهری باعث افزایش جذابیت شهر، ارزش گردشگری و در نتیجه درآمد می شود . (چیسورا، ۱۳۸۳، ص ۱۲۹)

۲-۶- مؤلفه های کیفیت محیط در فضای شهری :

جدول شماره ۳: بررسی دیدگاه صاحب نظران در خصوص مؤلفه های کیفیت محیط در فضاهای شهری (منبع : یافته های اسنادی تحقیق ، مصلی نژاد و مضطرزاده ، ۱۳۹۷)

صاحب نظران	شاخص ها
Bonaiuto (۲۰۰۳)	دسترسی به خدمات ، کیفیت فضاهای سبز ، روابط اجتماعی ، خدمات رفاهی ، خدمات تجاری ، دسترسی به حمل و نقل عمومی ، ایمنی و امنیت ، سلامت ، احساس تعلق به محله
Chapman(۱۳۸۴)	مرکز محله و حس مرکزیت مکان ، اختلاط کاربری ها ، نفوذپذیری بافت ، تعاملات اجتماعی بیه ساکنان محله ، مشارکت در فعالیت های جمعی ، وابسته نبودن به اتومبیل ، دسترسی به تجهیزات شهری ، دسترسی به خدمات مورد نیاز روزانه ، دسترسی به حمل و نقل عمومی ، احساس امنیت اجتماعی
Bramley and power (۲۰۰۸)	صمیمان بودن رابطه ساکنان ، ایمنی در فضاهای محله ، ثبات و تمایل به ادامه سکونت ، احساس تعقل و وابستگی به محل ، مکانی دارای شان و منزلت
Sedaghatnia (۲۰۱۳)	شرایط مناسب برای کودکان ، خدمات آموزشی ، خدمات تجاری ، تجهیزات خصوصی و عمومی ، نزدیکی به محل کار، حمل و نقل عمومی ، تجهیزات آسایشی ، خدمات بهداشتی ، امنیت
پاکزاد (۱۳۸۶)	وجود درختان زیاد و عناصر سبز ، پاسخگویی به حضور افراد مختلف ، استفاده دائم و مستمر، پاسخگویی به شخصیت افراد ، احساس تعلق در افراد ، حس مکان ، بکارگیری حواس مختلف افراد، تحریک حس کنجکاوی ، کارایی، حس مشارکت ، خاطره انگیزی
کریستیان نوربر شولتز (۱۹۷۶) ، دیوید کانتر و جان پانتر (۱۹۹۰) ، رابرت ونتوری (۱۹۹۵)	توجه به ابعاد معنایی ، مفهومی و خاطره ای مکانهای عمومی شهر
پاسگان گالن (۱۹۷۹)	توجه به منظر

تمایز و نا همگنی در نحوه استفاده از فضاهای عمومی شهری ، توجه به ایجاد فعالیت های مناسب در محیط پیش از توجه به نظم بصری آن ، استفاده از کاربری های مختلط چه به لحاظ نوع استفاده و چه از نظر نوع معماری ابنیه ، توجه به عنصر خیابان و نفوذ پذیر بودن و قابل دسترس بودن آن	جی جیکوبز (۱۹۶۱)
تأکید بر حس مکان و توجه به مقیاس انسانی در محیط ها و فضاهای شهری	لویی مامفورد (۱۹۳۸) و فرانسی تیزالدز (۱۹۹۲)
اهمیت توجه به ارتباط فضا ، مردم و مکان های عمومی شهر	کوپر مارکوس (۱۹۸۶) و ویلیام وایت (۱۹۸۸)
با اهمیت تصورات ذهنی در شکل گیری مکان ، معنا ، تماس ، دسترسی ، نظارت و اختیار ، کارایی	کوی لینچ (۱۹۸۱)
دستورالعمل های طراحان برای ساخت مکان های عمومی شهری	مایک سورکین (۱۹۷۹) و یان بتلی (۱۹۸۵)
کیفیت زندگی ، قابلیت زندگی و پایداری	Van Kamp (۲۰۰۳)
اهمیت درختان در فضای شهری ، جایگاه و نقش آن در افزایش کیفیت محیط شهری	نقی زاده، محرری (۱۳۹۲)
کیفیت های حقیقی ، کیفیت های ضمیری ، کیفیت تجربی زیباشناختی و کیفیت زیست محیطی	گلکار (۱۳۸۰)
محیط به دلایل شرایط کالبدی خاص احتمال بروز برخی رفتارها را افزایش می دهد ، گوناگونی	عباس زادگان (۱۳۸۴)
نظریه شکل محیط و بروز رفتار	خطیبی (۱۳۹۲)

۲-۷- مؤلفه های طراحی فضای سبز تأثیرگذار در ارتقاء کیفیت محیطی :

جدول شماره ۴ : مؤلفه های طراحی فضای سبز مؤثر بر ارتقاء کیفیت (منبع : مصلی نژاد و مضطرزاده ، ۱۳۹۷)

دسته بندی شاخص های طراحی فضای سبز مؤثر در ارتقاء کیفیت محیط			
مؤلفه های زیبا شناختی	مؤلفه های کالبدی	مؤلفه های احساسی	مؤلفه های عملکردی
زیبایی	تنوع	خوانایی	ایمنی و امنیت
تعادل	مقیاس	خاطره انگیزی	نفوذ پذیری
تناسب	تراکم	حس تعلق	دسترسی
نظم بصری	محدودیت	حس مکان	مرکزیت مکان
تمایز	کفسازی مناسب	انعطاف پذیری	ارتباط و پیوستگی

۲-۸- مؤلفه های تأثیرگذار طراحی فضای سبز بر کالبد فضای شهری :

رنگ ، فرم ، شکل ، بافت ، ایجاد کریدورهای بصری ، گونه ابعاد و اندازه ، تفکیک فضا ، تأثیر فضای سبز در کنترل عبور و مرور .

مواد و روش تحقیق:

پژوهش حاضر که در قالب یک مطالعه موردی انجام شده است، یک تحقیق کاربردی با روش ترکیبی است. برای تدوین چارچوب نظری ابتدا از روش اسنادی برای گردآوری اطلاعات و نظریه ها استفاده شده است. در ادامه و با مقایسه این دو رویکرد، ۲۰ مؤلفه اصلی طراحی فضای سبز که در ارتقاء کیفیت فضای شهری موثرند مشخص و در چهار دسته عملکردی، کالبدی، حسی و زیبایی شناسی تقسیم بندی گردیدند. سپس با استفاده از روش دلفی و پس از ارائه اطلاعات و تصاویر مربوط به محدوده مورد مطالعه (پیاده رو ضلع شرقی بلوار ساحلی حدفاصل فلکه جهاد و خیابان مطهری) از ۱۶ نفر از اساتید و متخصصین فعال در حوزه مطالعات و طراحی شهری برای امتیاز دهی به این مولفه ها، استفاده شد. در نهایت با مشخص شدن اصول طراحی فضای سبز که بیشترین تاثیر را در ارتقای کیفیت محیط در فضای شهری دارند، پیشنهاداتی برای ارتقاء کیفیت محدوده مورد مطالعه با استفاده از اصول مشخص شده در نتیجه پژوهش برای نمونه موردی تحقیق ارائه گردیده است. محدوده مورد مطالعه در این تحقیق، پیاده رو مرکزی هر یاسوج انتخاب شده است.

شکل شماره ۱

در جدول شماره ۵ گونه های درختان موجود در پیاده رو ضلع شرقی و رفوژ میانی بلوار ساحلی حدفاصل فلکه جهاد تا میدان ۷ تیر به تفکیک مشخص گردیده است.

جدول ۵ گونه های درختان موجود در محدوده مورد مطالعه

مکان	گونه درخت های موجود	تعداد	تعداد کل
پیاده رو ضلع شرقی بلوار بلوار ساحلی حدفاصل ابتدای خیابان مطهری تا فلکه جهاد	افرا	۷	۷۸
	چنار	۵	
	توت	۳۲	
	زبان گنجشک	۶	
	کاج تهران	۲۷	
	سیب	۱	
رفوژ میانی برای ساحلی حدفاصل فلکه جهاد تا خیابان مطهری	نارنج	۸۹	۱۱۶
	نخل بادبزنی	۲۴	
	توت	۱	
	زبان گنجشک	۱	
	ختمی	۱	

مهم ترین دلایل انتخاب این محدوده شامل نقاط قوت و نقاط ضعف در جدول شماره ۶ عنوان گردیده است.

جدول ۶ نقاط قوت و نقاط ضعف محدوده مورد مطالعه از جنبه های مختلف

مؤلفه ها	نقاط قوت	نقاط ضعف
کالبدی	وجود پارک ساحلی با وسعت حدود ۱۹۸۰۰۰ متر وسعت که جزء پارک های منطقه ای محسوب می شود.	عدم وجود ارتباط فضایی مناسب بین پیاده رو و پارک ساحلی
عملکردی	وجود کاربریهای متنوع مذهبی، تجاری، اداری، خدماتی، اقامتی و گردشگری در این حوزه	کف سازی نامناسب پیاده رو، مبلمان نامناسب و فقدان صندلی
اجتماعی	دسترسی مناسب حمل و نقل همگانی به ویژه اتوبوس	نبود روشنایی مناسب به ویژه در ساعات پایانی شب
اکولوژیکی	وجود گذرگاه های متعدد عابر پیاده ، همچنین قرار گیری پل عابر پیاده مکانیزه در ورودی پارک ساحلی.	غیر فعال بودن این پیاده رو
	برگزاری بسیاری از مراسم های مذهبی و مناسبتی در این محور از جمله رژه روز ارتش، راهپیمایی ۲۲ بهمن و مراسم جشن میلاد حضرت علی (ع)	عدم وجود کاربری های متنوع و جذاب برای عابر پیاده
	تعدد درختان متنوع در طول و حاشیه گذر، منظر فضای سبز پارک	عدم تعریف ارتباط مناسب بصری و دسترسی بین پارک ساحلی و پیاده رو بجز ورودی پارک

تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق:

معرفی مؤلفه ها: توجه به وارد نمودن فرم امتیاز دهی ۱۶ نفر از متخصصین و صاحب نظران در محیط نرم افزار SPSS نسخه ۲۴، و انجام تجزیه و تحلیل آماری بر روی داده ها، مشخص گردید که مؤلفه های احساسی با میانگین ۳/۰۶ بالاترین امتیاز را در مقایسه با سایر مؤلفه های دیگر یعنی زیباشناختی، کالبدی و عملکردی به خود اختصاص داده است. (جدول شماره ۷).

جدول ۷ امتیاز مؤلفه های مورد بررسی

مؤلفه های زیباشناسی	مؤلفه های کالبدی	مؤلفه های احساسی	مؤلفه های عملکردی	-
۲/۵۶۲۵	۲/۱۲۵۰	۳/۰۶۲۵	۲/۲۵۰۰	میانگین
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	تعداد
۱/۰۹۳۵۴	۱/۱۴۷۴۶	۱/۰۶۲۶۲	۱/۰۶۴۵۸	انحراف استاندارد

همچنین در جدول ۸، میانگین داده ها نشان می دهد در بین شاخص های مؤلفه احساسی، انعطاف پذیری بیشترین اولویت را به منظور بالابردن ضریب اطمینان تجزیه و تحلیل داده ها، همزمان با استفاده از روش *AHP* مؤلفه های اصلی و زیر معیارهای آن ها، بدون اولویت دهی به مؤلفه برتر اصلی، رتبه بندی و امتیاز دهی شدند که در جدول شماره ۹، نتایج نهایی اولویت بندی ۲۰ زیرمعیار این پژوهش مشخص گردیده است.

جدول ۸ مقادیر میانگین و انحراف استاندارد شاخص

<i>Descriptive Statistics</i>			
انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	
۱/۲۵۸۳۱	۲/۶۲۵۰	۱۶	حس تعلق
۰/۹۵۷۴۳	۳/۳۷۵۰	۱۶	حس مکان
۱/۷۴۶۴۲	۲/۳۷۵۰	۱۶	خوانایی
۱/۲۸۹۳۸	۳/۰۶۲۵	۱۶	خاطره انگیزی
۱/۵۴۷۸۵	۳/۵۶۲۵	۱۶	انعطاف پذیری

جدول ۸ رتبه بندی زیر معیارها و مؤلفه های اصلی پژوهش با استفاده از روش *AHP*

ردیف	زیر معیار	مؤلفه اصلی	امتیاز	ردیف	زیر معیار	مؤلفه اصلی	امتیاز
۱	انعطاف پذیری	احساسی	۰/۱۰	۲	حس مکان	احساسی	۰/۰۹
۳	خاطره انگیزی	احساسی	۰/۰۸	۴	مرکزیت مکان	عملکردی	۰/۰۸
۵	حس تعلق	احساسی	۰/۰۷	۶	ارتباط و پیوستگی	عملکردی	۰/۰۶
۷	خوانایی	احساسی	۰/۰۶	۸	نفوذپذیری	عملکردی	۰/۰۶
۹	دسترسی	عملکردی	۰/۰۵	۱۰	ایمنی و امنیت	عملکردی	۰/۰۵
۱۱	تمایز	زیباشناسی	۰/۰۵	۱۲	تعادل	زیباشناسی	۰/۰۴
۱۳	تناسب	زیباشناسی	۰/۰۴	۱۴	زیبایی	زیباشناسی	۰/۰۳
۱۵	نظم بصری	زیباشناسی	۰/۰۳	۱۶	محدودیت	کالبدی	۰/۰۳
۱۷	تراکم	کالبدی	۰/۰۲	۱۸	کفسازی مناسب	کالبدی	۰/۰۲
۱۹	تنوع	کالبدی	۰/۰۲	۲۰	مقیاس	کالبدی	۰/۰۲

منبع: مطالعات نویسندگان ۱۴۰۰

در نهایت با توجه داده های وارد شده در نرم افزار *Excel ۲۰۱۰* و با استفاده از روش *AHP* مدل تحلیلی میزان تأثیرگذاری زیرمعیارهای مؤلفه برتر یعنی مؤلفه احساسی در آن ارائه گردیده است.

نتیجه گیری:

یافته های تحقیق نشان می دهد که مؤلفه احساسی بیشترین تأثیر را در ارتقاء کیفیت فضای شهری مورد مطالعه به خود اختصاص داده است. بر اساس یافته ها، استفاده از ظرفیت طراحی فضای سبز در ایجاد فضایی منعطف و چند عملکردی در محدوده مورد مطالعه در جهت ارتقاء کیفیت آن اولویت اول را داراست. همچنین توجه به طراحی فضایی که واجد کیفیات معنایی بوده و بتواند حس مکان را به مخاطب خود ارائه نماید از جمله احداث المان های مفهومی دارای بار معنایی با الهام گیری از فضای سبز، استفاده از عناصر سبز در جداره ها و کفسازی مسیر و ... اولویت بعدی در طراحی فضای سبز این محدوده است. توجه به طراحی فضای سبز در جهت تقویت و ایجاد خاطره در ذهن شهروندان از طریق بکارگیری المان های سبز، فضاهای جمعی بویژه در محل ورودی اصلی پارک ساحلی و ادامه و تکرار پله ورودی پارک و استفاده از این ظرفیت در جهت ایجاد پله شهری در ضلع شرقی پارک از جمله راهکارهای ایجاد خاطره انگیزی می باشد. به منظور ایجاد مرکزیت مکان، تقویت فضای سبز در راستای دستیابی به یک مرکز مکان در محل ورودی اصلی پارک ساحلی، استفاده از مبلمان سبز و ایجاد محصوریت در این محل از دیگر موارد ایجاد مرکزیت مکان در این محدوده می باشد.

منابع

۱. احمدی، سیدعباس، حیدری موصولو، طهمورث، نیکزاد، روح اله، ۱۳۹۲. جنبه های بین المللی ژئوپلیتیک زیست محیطی. پژوهشهای جغرافیای انسانی (پژوهش های جغرافیایی).
۲. اسمعیلی، اکبر، ۱۳۸۱. تحلیل فضای سبز (پارک های شهری) براساس برنامه ریزی شهری نمونه موردی مناطق ۱ تا ۸ تبریز، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی شهری و منطقه ای، استاد راهنما دکترعلی عسگری، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس.
۳. ایران نژاد پاریزی، محمدحسین و تجملیان، مهدیه، ۱۳۹۱. بوستان و فضای سبز شهری انتشارات دانشگاه یزد.
۴. جنادله، علی، ۱۳۹۵. فضاهای سبز شهری و کیفیت زندگی (مدلی برای ارزیابی تأثیرات اجتماعی بوستان ها و فضاهای سبز شهری و کاربرد تجربی آن در سه بوستان شهر تهران). برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی.
۵. خان سفید، مهدی، ۱۳۹۰. اصول و برنامه ریزی فضای سبز شهری، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری ها.
۶. رحیمی ساردو، مجید، ۱۳۹۹. فضای سبز شهری و نقش آن در زندگی مردم. پژوهشنامه اورمزد (۵۱) (ضمیمه شماره ۲)، ۲۴۸-۲۳۸.
۷. زیاری، کرامت اله، واحدیان بیگی، لیلا و پرنون، زیبا، ۱۳۹۰. تحلیل بر بحران زیست محیطی و توزیع مکانی - فضایی سبز شهر تهران، مطالعات پژوهشهای شهری و منطقه ای، شماره ۴.
۸. سرباز، آمنه و باب اله حیاتی، ۱۳۹۲. « بررسی عوامل مؤثر بر رضایتمندی مراجعہ کنندگان از کیفیت خدمات ارائه شده در پارک های شهر تبریز»، اولین همایش ملی راه کارهای توسعه فضای سبز کلان شهر تبریز، اردیبهشت.
۹. سعید نیا، احمد، ۱۳۸۳. کتاب سبز شهرداری ما، فضای سبز شهری، جلد نهم، انتشارات سازمان شهرداری و دهیاری های کشور، تهران.
۱۰. صالحی، اسماعیل، رضانی مهربان، مجید، افراسیابی، هادی، داوودی، سید مجید و بصیری مژدهی، رضا، ۱۳۹۲. ارزیابی توزیع مکانی پارک های شهری با استفاده از تحلیل شبکه، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۳۲.

۱۱. ضرغامپور بویراحمدی ، ولی الله و قشقای ، رضا ، ۱۴۰۰ . نقش تلفیق فضای سبز در میزان مراودات اجتماعی ساکنین شهر یاسوج . *جغرافیا و روابط انسان* ، ۳۴-۱۹ ، ۴(۲) .
۱۲. قربانی ، رسول، تیموری ، راضیه، ۱۳۸۹. تحلیلی بر نقش پارک های شهری در ارتقای کیفیت زندگی شهری با استفاده از الگوی اسکپینگ-سیتینگ. نمونه موردی: پارکهای شهر تبریز، پژوهشهای جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، صص ۴۷-۶۲
۱۳. کریمی نمینی ، الناز و نخعی ، جلال ، ۱۳۹۴ . توسعه فضای سبز در ارتقای کیفیت شهر و اهمیت آن در زندگی شهری (مطالعه موردی: جنب بیمارستان میلاد) اتوبان چمران - تهران (منطقه ۲ تهران)، کنفرانس سالانه تحقیقات در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی و محیط زیست پایدار، تهران .
۱۴. وارثی ، حمیدرضا، محمدی ، جمال، شاهپوندی ، احمد ، ۱۳۸۰ . مکان یابی فضای سبز شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (نمونه موردی: شهر خرم آباد) . *جغرافیا و توسعه ناحیه ای* .
۱۵. مصلی نژاد، علی و مضطرزاده ، حامد ، ۱۳۹۷. تعیین اصول طراحی فضای سبز موثر بر ارتقاء کیفیت فضاهای شهری (مطالعه موردی: پیاده رو ضلع شرقی بلوار آزادی حدفاصل فلکه گاز و خیابان مشکین فام در شهر شیراز). پژوهش و برنامه ریزی شهری ، ۹(۳۲) ، ۱۷۵-۱۸۴ .
۱۶. نقی زاده ، محمد ، ۱۳۸۴ . جایگاه طبیعت و محیط زیست در فرهنگ شهرهای ایران ، انتشارات دانشگاه آزاد تهران.
۱۷. یغفوری ، حسین ، پایداری ، ابوذر و سنجری ، امیرارسلان ، ۱۳۹۴ . توزیع پارک ها و ارزیابی کیفیت آنها در سطح شهرها با استفاده از مدل ویکور (نمونه موردی: شهر عنبرآباد ، استان کرمان). *آمایش محیط* ، ۸(۳۱) ، ۱۲۳-۱۴۵ .

18. Dunnet et al(2002), *Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces*